

ACTUALITAT DE L'EXPERIÈNCIA D'IGNASI

Ignacio Iglesias, sj.

Sumari

Actualitat d'Ignasi, actualitat de la seva experiència

1.- L'experiència d'Ignasi

2.- Experiència de Déu

3.- La utopia cristiana en els Exercicis

Ignacio Iglesias, sj. és Director de la revista d'espiritualitat ignasiana "Manresa" i del Secretariat d'Exercicis d'Espanya. El treball que presentem és la ponència llegida en el *Congrès de les Obres d'Exercicis Parroquials de Catalunya* (Manresa, 9 a 12 d'octubre de 1991).

ACTUALITAT D'IGNASI DE LOIOLA **ACTUALITAT DE LA SEVA EXPERIÈNCIA**

Sota aquest títol, que se m'ha assignat, em proposo de reflexionar amb vosaltres sobre Ignasi de Loiola des de l'angle de la seva actualitat. Sóc conscient que es tracta de l'angle de contemplació més difícil referint-se a una persona de la qual ens separen 500 anys. i molt més difícil encara si la contemplem, com us proposo, no en les seves obres, textos o missatges, que perduren avui, sinó en la seva pròpia experiència. I més difícil encara si ho fem amb la voluntat expressa que aquesta realitat que contemplem, qüestionem, interpel·li, "mogui", les nostres pròpies persones i la nostra pròpia experiència religiosa avui.

Sovint evoquem, com en una espècie de ritus sagrat, aquestes persones que ens han precedit i que han estat grans fites de la nostra història humana i cristiana. Fins i tot les exhibim, amb més o menys orgull, com a trofeus nostres o com a quadres de museu de gran valor. I fins i tot som capaços de manipular la seva memòria, de manera que resulten intocats i no-qüestionats per ella. Àdhuc fem festa i ens divertim a compte del que ells van fer, patir i ser. Però tenim una rara habilitat per escamotejar les nostres pròpies persones en aquesta contemplació, i ens costa aprendre d'ells i, molt més, concloure que la seva figura, el seu pensament, el seu esperit i, més encara, la seva pròpia experiència, segueixen essent vives, actuals, operatives entre nosaltres i per a nosaltres, avui.

Això és el que senzillament em proposo fer. Però concentrant-ho en el "més difícil" encara de la mateixa experiència personal d'Ignasi i en la seva actualitat. Com es pot parlar de l'actualitat d'una experiència personal que va succeir fa tant de temps? Si alguna cosa hi ha, per la seva pròpia essència, puntual i delimitada en el temps i en l'espai, és l'experiència humana. Tot tipus d'experiència. Es tracta d'un episodi o una sèrie d'episodis, que té un principi i un final, que passa en una persona concreta, en un moment i en una geografia concretes, que són irrepetibles i moren amb ella. ¿Com es pot dir que l'experiència que Ignasi va viure a l'escenari de Manresa, durant onze mesos, és actual?

Efectivament, només per analogia podem parlar d'actualitat d'una experiència passada, si ens referim: primer, als efectes que ens han arribat d'ella o ens estan arribant a nosaltres, ara; i segon, al fet que allò que constitueix la gran genialitat d'Ignasi de Loiola no és l'experiència mateixa, sinó haver observat i reflexionat sobre ella, haver-hi detectat una sèrie de constants i haver-ne derivat un mètode exportable i universalitzable, amb què altres puguin ajudar-se a viure una experiència pròpia, equivalent, però mai igual, o còpia, de la d'Ignasi.

1. L'EXPERIÈNCIA D'IGNASI

La gran història d'Ignasi no és la de fora, sinó la de dins d'ell mateix. La principal aportació a la història de la humanitat (no solament a la de l'Església), no és allò que va realitzar personalment en les seves activitats d'apostolat o de govern, o la seva obra exterior més coneguda, la Companyia de Jesús, sinó el descobriment del seu món interior i, per ell, el descobriment d'aquest continent, sempre inexplorat que és el cor de cada ésser humà, on succeeix el més important de cada vida humana. El seu mèrit principal és el d'haver-se adonat del que passa en aquest continent, de com passa, dels efectes que produeix... i d'haver-se-li ocorregut que, si molt convé, allò podria ajudar d'altres. La seva preocupació d'"ajudar" i les seves arts d'"ajudador" d'altres, sorgeixen simultàniament amb el fet que constitueix el nucli de la seva més profunda experiència, adonar-se de com és "ajudat" per Déu: "Ell em digué que els Exercicis no els havia fet tots d'una sola vegada, sinó que algunes coses que observava en la seva ànima i les trobava útils, li semblava que també podrien ser útils a d'altres, i així els posava per escrit" (Aut. 11)

Aquestes paraules, que condensen el més i millor de tot allò que va viure aquí mateix, a Manresa, il·luminen els tres criteris que van presidir la redacció del text dels Exercicis Espirituals (EE) (redacció que va durar vint anys): l'observació (no s'escriu res que prèviament no s'hagi experimentat en si mateix); la selecció ("algunes coses", la qual cosa vol dir que n'hi hagueren moltes més i que el seu silenci sobre les altres és conscient i voluntari, sens dubte per considerar-les més privades (Diari), i el criteri orientador d'aquesta selecció; la possible utilitat per altri.

Allò que Ignasi ens lliura en el seu text, útil i per utilitzar-ho, no és un tractat teològic sobre l'experiència de Déu, Ignasi no és un teòleg en el sentit erudit del terme, ni tan sols després d'haver estudiat teologia a París; i els Exercicis són pràcticament en la seva totalitat producte anterior a aquests estudis. Quan els redacta és un seglar de 29-30 anys, un cristià de formació corrent. El seu fort no són els estudis, sinó la seva experiència. Els Exercicis no en són tampoc una descripció o relat testimonial. En darrer terme un manual de gimnàstica interior (exercicis), un text multiplicador d'actituds, amb les quals l'ésser humà, es disposi a observar i a acollir l'acció irrepètible, sempre creadora, de l'Esperit en ell i en la història humana, que és allò en què consisteix l'experiència.

Permeteu-me que us demani un doble esforç d'imaginació: primer per no-imaginar o, més ben dit, per esborrar, una imatge tòpica d'E.E. no precisament alliberadors ni generadors d'un horitzó personal cristià esponjat, optimista i, per això, compromès amb Déu i amb l'home a fer i refer aquesta història nostra.

I un segon esforç d'imaginació per acostar-vos a un home de 29 anys, Ignasi de Loiola, home de molta ambició, punt d'honor i vanitat. Anys després, essent ja jesuïta i General de la Companyia, cap a la fi de la seva vida, encara recordarà, com a tret per al seu autoretrat, "com durant dos anys havia estat treballant sobre aquest vici, -la vanaglòria- mentre que quan s'embarcava cap a Jerusalem, no gosava dir a ningú que anava a Jerusalem". "I la causa --continua ell, relatant la seva vida- per la qual no gosà dir que anava a Jerusalem fou per temor de la vanaglòria; temor que l'afligia tant, que no gosava dir de quina terra ni de quina casa era" (Aut. 36)

Us invito a apropar-vos imaginativament a aquest soldat "desfacedor de entuertos" dels altres, però ignorant i cec pels propis; servidor per sou i per lucre personal; home de grans fidelitats i de grans somnis; tan busca-raons com justicier; tan famolenc de glòria pròpia com zelós de l'aliena...

El 20 de maig de 1521 una bombarda de canó a Pamplona, un trasllat de ferit en mula i sobre les espatlles de portadors, una doble operació a Loiola, que ell anomena "carnisseria", suportada sense altra anestèsia que "prement molt els punys" i uns llibres (els que hi ha a casa, Vita Christi i Flos Sanctorum) per tal de matar l'avorriment de la convalescència i mitigar les tortures de la rehabilitació, foren la mediació històrica de què Déu es va valer per irrompre en aquella vida. Fou una irrupció per sorpresa, totalment fora de programa. I tingué les característiques d'un cataclisme interior rapidísim i de gran intensitat i profunditat. Un castell interior (un tipus ideal d'home) que Ignasi mai no havia pensat, sense plans ni pressupostos previs, més per força de desigs que per càlcul, seduït per la figura de Jesús, que des d'ara ocuparà tota la pantalla de la seva vida i dels grans seguidors històrics de Jesús.

Fou una commoció en el lloc més pregon, exactament al centre, no una borrasca de superfície com d'altres sofertes a la seva vida.. Una commoció que es desenvolupa sense a penes soroll exterior ("se separà del seu germà", com d'amagat, "i marxà sol", Aut. 12-13). Però dir "commoció" no és dir "catàstrofe". Déu irromp en ell, en realitat, no enderrocant sinó aixecant. Déu no destrueix, sinó que crea, deixant a l'home la decisió lliure de destruir per si mateix allò que, en no ser vida, ha de desaparèixer per deixar pas a la vida. Déu no exigeix sinó que ofereix; no tanca sinó que obra un nou horitzó de sentit i de vida. I automàticament li cau a Ignasi el que ell mateix s'hauria construït sobre si mateix. I descobreix (perquè es tracta d'un veritable descobriment, "se li obriren una mica els ulls") que hi ha Algú que l'està servint sense sou, més encara, que s'ha pagat a si mateix com a sou. per ell ("allò que Crist ha fet per mi"). Aquesta experiència ja no l'abandonarà mai. Perquè no és un episodi puntual, sinó que se li converteix en una espècie d'atmosfera respirada, minut a minut, de la qual ja no pot prescindir: "com Déu treballa i labora per mi en totes les coses criades sobre la faç de la terra", sintetitzarà més tard en els seus E.E.

Descobreix també que hi ha un altre honor més important que el propi; que hi ha serveis per competitivitat i per ambició de poder, que no resolen ni milloren res (al contrari, tot ho danyen i malicien), i serveis per gratuïtat, que són una profunda revolució i transformació de les persones i de la societat. Descobrir que hi ha un valor més gran que el de l'espasa, el de la no-espasa, el de la no-violència activa o, si es vol, el de l'única violència evangèlica autèntica, l'autoviolència de la caritat ("amb això en tinc prou", rematarà en els seus EE.)

Li cau una utopia, la de la dama que "no era de vulgar noblesa; ni comtessa, ni duquesa, sinó que el seu estat era més elevat que cap d'aquestes" (Aut. 6), perquè li neix una altra utopia, que el captiva enterament i ja no l'abandonarà mai, la del "per més imitar" el Senyor.

Però interessa observar que en aquest cataclisme interior iniciat a Loiola, assentat a Manresa i consolidat a Jerusalem en un espai de tres anys escassos, res que sigui valuós d'aquell home resulta danyat o destruït. Ni tan sols s'alterarà fonamentalment el seu temperament. Al contrari, tot el subjecte humà, tal com és, és col.locat en una altra perspectiva de vida i obert a un altre horitzó i a un altre profit personal. És la seva manera de mirar allò que ha canviat. Conversió, conversió autèntica, conversió com a procés tan llarg com la mateixa vida, equival a planificació i realització personal del convertit.

Ignasi portava camí de conquistador i resulta conquistat, però no per això deixarà d'aspirar a conquerir... tot el món (EE). Es creia ser lliure i senyor i es descobreix esclau; i experimenta que la seva ferida més greu no és la de la seva cama, sinó la de la seva llibertat, i pren consciència que Algú comença a trencar-li les amarres i a sanar la seva llibertat. I s'ofereix, ara sí, lliurement, a no viure sinó per alliberar d'altres. "En servir els servents del meu Senyor, penso que serveixo el mateix Senyor de tots".

Immobilitzat i impossibilitat físicament se sorprèn a si mateix desplegant i aportant tota la seva capacitat d'aventura en aquest continent inexplorat, que és el seu propi món interior. Són anys de descobriments que fan a d'altres contemporanis seus figures universals. Però el seu descobriment (el del seu món interior i el de l'acció de Déu en ell) no és menys important i, per descomptat, és d'un abast humà més gran que els d'ells. Sense soroll, sense galions, sense diners, sense pólvora, sense armes, sense sang, sense violència, sense vençuts i humiliats (al contrari, capacitant per a la llibertat a tot el que la vulgui rebre com ell mateix fou alliberat), Ignasi s'endinsa en aquest continent interior personal, propi de cada ésser humà, "portat", com dirà un dels seus companys, "sàviament ignorant" d'allò que trobarà, deixant-se portar i observant com és portat. Descobrint-se a si mateix i, en si mateix, el Déu que "labora i treballa" en ell, descobreix l'ésser humà com a primer valor, després de Déu, una espècie de quasi absolut pel qual val la pena pagar, si cal, fins i tot, el preu que ha pagat Déu, el preu de si mateix. I des d'aleshores ja no podrà separar l'horitzó Déu de l'horitzó "ésser humà", fins el punt que servir Déu i ajudar l'home a ser plenament home se li identifiquen com a crida i com a resposta i programa personal total. I ja no viurà per a res més.

Sovint s'ha dit d'Ignasi que fou un autodidacta. I és cert en el sentit que no es deu a cap escola d'espiritualitat ni depèn de cap mestre concret. El seu mestre va ser l'Esperit ("Déu el tractava de la mateixa manera que un mestre d'escola tracta un nen", recordarà vint anys més tard); la seva escola, la vida (l'estudi pròpiament dit i la teorització sobre el que ha viscut va venir després); el seu art d'observar, examinar allò que passava; el seu mètode anotar en alguna cosa que va resultar "un feix molt gran d'escrits" (Aut. 100) "algunes coses que observava en la seva ànima i les trobava útils"; la seva intuïció, anotar-les des de la perspectiva que "li semblava que també podrien ser útils a altres, i així les posava per escrit; la seva genialitat deixar-nos, no un tractat teològic, ni una narració testimonial de la seva pròpia experiència, sinó una sèrie d'exercicis per fer, i per repetir en determinades condicions, i exercicis per avaluar el resultat dels precedents i ajustar i acomodar els que seguiran. El seu text, que ha estat generat per una història molt concreta viscuda una sola vegada, és generador d'història. Se l'ha definit com a literatura per fer.

Ignasi, que és extraordinàriament parc en ponderacions i més si es tracta de les seves coses, ho brindarà als altres com a "tot el millor que jo puc pensar, sentir i entendre, tant perquè l'home se'n pugui aprofitar ell mateix com perquè pugui fructificar, ajudar i beneficiar a molts". El que segurament no pensava, i ho hauria rebutjat si li hagués passat per la imaginació, és que cinc segles després el seu text seguiria sent actual i, potser, més encara.

És a través d'ell que l'experiència, origen del text i en tant que reflectida en ell, segueix present i actual entre nosaltres. S'ha de recórrer a ella per entendre el text i per aplicar-la. I hi ha, sobretot, tres dimensions d'aquesta experiència que es projecten com signes identificadors en el mateix mètode. Primer, haver sorprès en una experiència concreta, la seva, allò que és universal en l'home; segon: haver inclòs com essencial al mètode el no-mètode, és a dir, l'agilitat i flexibilitat que comporta el mètode en si mateix; i tercer: prendre com a punt de partida el protagonisme actiu i creador de Déu en cada història personal del que fa EE, que en realitat, és invitat i lliurement portat a una lectura de la seva pròpia història en aquesta clau: amb Déu com a protagonista.

És precisament aquest protagonisme, conegut i reconegut de Déu, allò que situa Ignasi en un permanent "meravellar-se". Allò que succeí a Loiola fou una immensa sorpresa. Des d'aquell moment la sorpresa li serà familiar a Ignasi. Fins i tot no sap viure sense ella. Caminarà de sorpresa en sorpresa la seva pròpia història, recolzant-se sempre, -com en el seu bastó de coix i de mutilat per caminar les sendes-, en la interrogació evangèlica que ja

no li caurà dels llavis i del cor, mai, i amb la qual anirà obrint, com amb una clau mestre, els capítols desconeguts de la seva vida. "Quid agendum". Què he de fer? Què hem de fer?

Fet per integrar tensions, més encara, per viure d'elles, -algú l'ha anomenat paradoxa vivent-, Ignasi caminarà així contínuament entre elles sense trencar-se. Allò de "els meus pensaments no són els vostres pensaments i els meus camins no són els vostres camins", del profeta (Is 55, 8), Ignasi ho ha assumit des del principi com a experiència diària i com a principi de caminant: es programa, Déu el desprograma contínuament i ell es deixa voluntàriament desprogramar.

Viu profundes conviccions, però son de tal naturalesa que no li assequen les preguntes; al contrari, les hi multipliquen. Es observador tenaç d'allò que hi ha de profund en la persona, però no se li escapa el missatge d'una flor o el rictus alterat d'un company. És un "personalitzador" incansable d'allò que va vivint ("el que Crist ha fet per mi"), i ensems, com per necessitat vital, un "universalitzador" d'aquesta mateixa experiència (el "i per a tots els homes", que ell tradueix en "ajuda de les ànimes", se li dispara automàticament). El camí del "per mi" al "per tots" se li fa familiar i tan necessari com una respiració i el manté projectat vers el futur, com un vigilant del "do", que vindrà de segur ("consequenter, com desitja donar-se'm" EE 234) i dels futurs destinataris que sorgiran en un horitzó cada vegada més obert: "el bé és més diví com més universal" (Const. 622)

Aquestes dues realitats (el "per mi" i el "per tots" se li fan tan inseparables com dues cares d'una mateixa realitat, de tal manera que la seva resposta agraïda al Senyor per la primera ja no podrà ser altra que el servei a l'home, ni adoptar altre llenguatge que el llenguatge diví del servei, que es llenguatge de fets, d'història realitzada, amb el qual ens parla Déu en el seu Fill.

Aquest camí d'Ignasi, com el de Pau i de tants d'altres, va de la ignorància ("perquè la seva ànima encara estava cega", Aut. 8-9) a la sorpresa ("començà a meravellar-se" ib. 8-9), de la sorpresa al desig ("...se li oferien desigs d'imitar els sants..." Aut. 9) i del desig a l'acció. Una acció que al principi és una acció sobre si mateix, més encara, contra si mateix (penitències), però que passa aviat a ser oblit de si mateix i acció desinteressada pels altres (apostolat).

El seu secret serà concebre aquest camí: coneixement (d'aquí la importància que donarà sempre al "coneixement intern" com a principi de tota alliberació personal) - sorpresa-desig-acció, com camí sempre inacabat i sempre nou, susceptible de ser explorat i aprofundit indefinidament en cada una de les seves fases, a cop de contemplació, de relació personal, de compromís. Lluny d'exhaurir les capacitats admiratives personals de l'ésser humà, la disciplina de l'acció, exigida per l'amor -i la seva garantia-, les multiplica il·limitadament. S'obre així l'espiral sense fi. del creixement cristià, que es troba a les entranyes del seu pensament "magis", "sorpresa-desig-acció", que genera nova sorpresa, nous desigs i nova acció, a l'espiral on resideix la mística de l'acció", amb què justament s'ha caracteritzat la dimensió mística d'Ignasi.

La desembocadura final de tot aquest procés, l'acció pels altres, com a llenguatge clar i definitiu, i per això habitual i preferit d'Ignasi, ("l'amor s'ha de posar més en les obres que en les paraules", EE 230, i no diu només en les obres, perquè les paraules també poden ser "obres") serà una de les notes caracteritzants de l'espiritualitat ignasiana. La seva insistència, ja des del principi dels Exercicis, a "portar la història" (la història de salvació, com a fet de present en el propi exercitant) i els seus recursos per narrar-la i interpretar-la amb fidelitat, volen situar en ella l'experiència d'Exercicis com en un lloc teològic on es realitza l'encontre de Déu amb l'ésser humà i la seva resposta i on s'aprèn l'idioma teològic dels fets en què es produiran finalment els mateixos Exercicis.

Precisament una de les sorpreses d'Ignasi en aquest camí que estic resumint és que la conversa de Déu amb l'ésser humà es realitza, no en el llenguatge conceptual i doctrinal dels fets (fets d'acció i de passió), tant per part de Déu, que sempre té la iniciativa en aquest encontre i en el seu idioma, com per part de l'ésser humà. Aquest serà també després el llenguatge definitiu de qualsevol evangelitzador que vulgui anunciar el Senyor de manera convincent. No ho aconseguirà si no és parlant en la mateixa longitud d'ona en què Déu parla, la dels fets: el fet Jesús de Natzaret i els fets de Jesús de Natzaret.

Ignasi ho aprèn, ho practica i ho ensenya insistentment. L'acció no és per ell un producte creatiu amb el qual un home rivalitza en eficàcia i poder humà amb altres homes. És abans que res un llenguatge oracional per deixar-se parlar per Déu i per parlar a Déu. I el millor llenguatge evangelitzador per parlar convincentment de Deu.

Aquests esbossos incomplets i purament descriptius del paisatge personal, molt més ric i complex, d'Ignasi a l'hivern-primavera espiritual dels anys 1521 - 1524 (Loiola-Manresa-Jerusalem), -anys en què gira radicalment la seva vida i es consolida aquest gir són constantment observats en les seves relacions i interferències, per ésser (i aquest resultarà finalment el seu més important i més actual servei a la humanitat) elevats a categoria de "manera i ordre" (EE 2: "mètode") del qual altres poguessin ajudar-se. No és pròpiament la seva experiència, que és intransferible, la que ens deixa, sinó el destil·lat de la seva experiència reflexionada i convertida en una manera de multiplicar indefinidament experiències equivalents. És en elles on se'ns fa actualíssima la seva.

2. EXPERIÈNCIA DE DÉU

Però en realitat, en què consisteix substancialment aquest mètode? Quina és la seva virtualitat? ¿En què radica, -per atènyer-nos al tema de la nostra ponència-, la seva actualitat com a servei a l'home i a la dona dels nostres dies, uns dies tan diferents dels dies d'Ignasi? ¿D'on prové la seva potencialitat per projectar l'home cap al futur (qualsevol futur) i per capacitar-lo a discernir-lo i afrontar-lo? A aquest tipus de preguntes voldria respondre breument.

Avanço que es tracta d'un exercici d'observació i de lectura en profunditat, de la pròpia història personal, i, en ella, de la humanitat. A l'exercitant se li "obriran els ulls" (la "sorpresa" esmentada abans), se li "abrusarà el cor" i el desig, i se li mobilitzaran totes les capacitats, àdhuc les d'un risc personal més elevat, en un compromís d'acció sobre aquesta mateixa història. Si evoqueu el relat de Lluc: sobre l'aparició del Ressuscitat als deixebles d'Emaús, fàcilment us fareu la idea que una lectura, encertada o equivocada, de la nostra pròpia història, resulta simple per una banda, i profunda i decisiva per una altra. Una lectura torçada d'aquesta història, on, per exemple, la clau d'interpretació sigui l'èxit o fracàs humà dels propis interessos individuals en ella, pot portar, com als deixebles d'Emaús, a viure com a catàstrofe el que és la més extraordinària de totes les victòries, i fins i tot a concloure'n decisions funestes. I al contrari, una lectura "des de les Escriptures", és a dir, des de la màxima Veritat objectiva, que ens descobreixi la textura real i total del teixit de la nostra història, pot fer-nos concloure que són fracassos, realitats comptabilitzades com a triomf humà, i que són èxit final, "fracassos" humanament tan estrepitosos com el Gòlgota.

Si alguna cosa pertany a l'essència intocable dels Exercicis com a genialitat del seu Autor, és aquest aferrar-se tenaçment a la història personal ja succeïda, i a la que es va produint en els mateixos Exercicis, que són història. Història personal. Substantiu i adjectiu. i es necessiten mútuament. Perquè d'història en queda exclòs tot tipus de teorització, ideologització, que, si es produís, resultaria ser una flagrant adulteració dels Exercicis. Perquè personal, resultaran la seva profanació tot tipus d'intromissions alienes que pretenguin interferir, o de fet interfereixin (i molt més si substitueixen) Déu "movent" o l'ésser humà, que s'exercita, "decidint". Ambdós "exercicis" corresponen en exclusiva, el primer a Déu, el segon a l'home. Qualsevol intromissió aliena a ells deriva d'una o altra forma de manipulació.

Precisament perquè ha nascut de la història personal d'Ignasi i s'ha elevat a categoria de mètode universalitzable, generador d'experiències, mai idèntiques, en les quals altres puguin llegir i entendre la seva pròpia història i fer-se capaços de refer-la, el llibre dels Exercicis (literatura per fer), conté potencialment quatre textos vius:

- El text primer d'Ignasi per aquell qui transmet els Exercicis.
- El text, que aquest "produeix" quan "narra" i proposa sòbriament els elements de mètode a qui els fa.
- El text que, al seu torn, l'exercitant "produeix" i viu en fer l'exercici, i amb el qual es refereix a Déu. Text fet de paraules i de silencis, d'idees i de gestos personals, de sentiments i desigs ...

- Finalment el text que "parla" Déu a l'exercitant en el seu llenguatge de "signes", la sèrie de fenòmens "nous", no elaborats voluntàriament pel propi exercitant, sinó "succeïts" en ell i rebuts conscientment per ell, signes de consolació o desolació, de pau o de lluita, de força o de temor ... de clarificació o de confusió, que el qui transmet els Exercicis ha de llegir i a través dels quals es va descobrint per on, cap on i amb quin ritme, Déu condueix l'ésser humà.

Tots són història succeïda o que es va fent, història on es projecta i es "revela" Déu i en la qual misteriosament, però realment, l'ésser humà pot fer la seva experiència de Déu. Fins i tot una experiència que el mateix Ignasi no dubta a qualificar d'immediata", és a dir, sense intermediaris. Karl Rahner, un extraordinari teòleg i no menys extraordinari coneixedor dels Exercicis, descriu, posant-la en primera persona en boca d'Ignasi, la seva pròpia visió d'aquesta experiència immediata, singular però possible, regal de Déu i, per això, a l'abast de qui la demani i es disposi a rebre-la:

"Quan afirmo haver tingut una experiència immediata de Déu, no sento la necessitat de recolzar aquesta asseveració en una dissertació teològica sobre l'essència de l'esmentada experiència, com no pretenc tampoc parlar de tots els fenòmens concomitants a ella, que evidentment posseeixen també les seves pròpies peculiaritats històriques i individuals; no parlo, per tant, de visions, símbols i audicions figuratives, ni del do de llàgrimes o coses semblants. L'únic que dic és que vaig experimentar Déu, l'innombrable i l'insondable, el silenciós i tanmateix proper, en la tridimensionalitat de la seva donació a mi. Vaig experimentar Déu també i sobretot, més enllà de tota imaginació plàstica. Ell, que, quan per la seva pròpia iniciativa s'apropa per la gràcia, no pot ser confós amb cap altra cosa".

"Una convicció així pot semblar ingènua a la vostra devota ocupació, que funciona amb paraules com més elevades millor; però en el fons es tracta d'alguna cosa tremenda, tant si ho considerem a partir de mi mateix, que he tornat a experimentar d'una manera totalment nova la incomprendibilitat de Déu, com si ho veïem des de la impietat de la vostra pròpia època, en què aquesta mateixa impietat l'únic que fa en definitiva, és suprimir aquells ídols que l'època precedent, d'una manera alhora ingènua i terrible, havia equiparat amb el Déu inefable. Una impietat que -per què no dir-ho?- penetra àdhuc en la mateixa Església, ja que ella, al cap i a la fi, per ser fidel al Crucificat, ha de constituir l'esdeveniment capaç d'enderrocar els déus a través de la seva pròpia història".

La cita ha estat llarga (i encara ho podria haver estat més), però val la pena com a testimoni d'allò que és més medular de la història, que han de ser els mateixos Exercicis; i a la qual serveix i condueix la resta de la història personal de l'exercitant, llegida amb Déu com a protagonista.

El punt de partida del procés d'Exercicis és, per tant, sempre la història personal. El tan citat Principi i Fonament, "L'home és creat per a..." no s'ha d'interpretar com una síntesi filosòfica-teològica sobre l'home, encara que ho sembli. És una constatació històrica, una dada fonamental, una història de present, que cadascú pot posar com a fonament i arrel de la seva pròpia història on pot descobrir la realitat de Déu. i situar-se davant d'Ell, com qui trepitja "terra sagrada" (Èxode 3, 5).

Al cap i a la fi és una història que passa perquè Algú, abans que l'home, al davant i per damunt d'ell, fa possible que passi. Algú va davant fent i dient, i fent-nos capaços de fer i de dir, i lliures per fer i per dir. O, el que és igual, Algú va davant estimant. Algú distant,

inaccessible i inefable i, ensems proper, íntim, germà. D'aquest fet fonamental (no teoria) que defineix l'"autonomia" de l'home i el seu límit essencial, flueix la possibilitat d'una relació dialogal, Déu-home, que pertany com és obvi, essencialment a la dinàmica dels Exercicis. Intentem apropar-nos, fins on ens és possible a aquesta relació dialogal, a aquest primer moment d'Ignasi, que es converteix en element essencial dels Exercicis i que anomenem, experiència de Déu. Començant per aclarir-nos sobre els termes.

Quan parlem d'experiència de Déu, no parlem només, ni principalment d'una activitat nostra, que té Déu com a objecte final del nostre coneixement (com quan parlem de l'experiència humana com a forma complexa i completíssima de coneixement produïda per iniciativa humana), sinó d'una activitat del mateix Déu. Déu és subjecte, no solament objecte, de l'experiència. D'Ell és la iniciativa de fer-se (donar-se a) conèixer per l'home. I es dona, de fet, en la seva pròpia història personal. Es tracta, per tant, d'una experiència que ha de ser rebuda, abans que pugui ser resposta per l'home, i perquè ho pugui ser, en qualsevol de les modalitats d'allò que anomenem oració. I ha de ser acollida en el mateix centre, simplicitat, de la persona, que la Bíblia anomena "cor", "allò secret", "l'home interior", "el centre", no a la perifèria de la seva sensibilitat més cortical i gestual, ni a la zona mitjana del coneixement racional, de la construcció lògica i àdhuc de la provocació sentimental.... que són, de fet, zones d'accés al centre i d'expansió del seu centre, però també manipulables des d'ell.

Es tracta efectivament d'un fenomen caracteritzat descriptivament per aquests elements: una irrupció (una espècie de novetat i sorpresa) en aquest centre; quelcom "nou", no prèviament programat, hi passa, i l'home pren consciència que passa; una alteració d'aquest centre, quelcom s'hi "mou" (mocions), és sacsejat i descolocat; i finalment una ruptura o obertura del mateix centre, una dinàmica de buidament i de donació o, millor, autodonació, sorgeix com una "necessitat vital" incontenible, desbordant les forces "defensives" de les prudències humanes.

Manresa significa per a Ignasi en aquest mateix sentit, i de manera molt singular, la gran escola, o com ell mateix l'anomenà, "la primitiva Església" per al nou convertit. I no únicament en el moment transfigurador del Cardener, que tan bellament descriu en l'Autobiografia (30) i al qual es refereix sovint com a la seva experiència baptismal de seguidor de Jesús, sinó en moments d'aquest "any de gràcia" (1522), i en tot ell, com a unitat d'experiència espiritual, on s'aniran injertant totes les altres, consolidant-la i enriquint-la. És precisament l'obertura a Déu d'aquest centre personal (sovint zelosament defensat i protegit per l'ésser humà, àdhuc enfront el mateix Déu) allò que Ignasi proposarà com a disposició elemental prèvia perquè el procés d'Exercicis sigui fecund: "Entrar-hi amb gran coratge i liberalitat amb el seu Creador i Senyor, oferint-li tot el seu voler i llibertat, perquè la seva divina- majestat, tant de la seva persona com de tot el que té se serveixi segons la seva santíssima voluntat" (EE 5), és senzillament posar en mans de Déu les claus d'aquest centre personal, sense escamotejar-lo ni defensar-lo, és a dir, és disposar-se de la manera més directa al fet que l'experiència es realitzi, i el coneixement es produeixi.

Si després adverteix a qui transmet Exercicis que no interfereixi la comunicació del Creador amb la seva criatura (EE 15), perquè només és autèntica quan es produeix "inmediate", amb aquest adverbí no vol significar únicament la no-intromissió de ningú sinó, a més, que s'ha de produir, no a la perifèria, ni a la zona mitja de la persona, sinó al centre, insubstituïble d'ella mateixa.

Un pas més en el nostre intent de comprendre la profunditat d'aquesta experiència de Déu, ànima i essència dels Exercicis. La plenitud de la comunicació de Déu amb cada ésser humà i amb tots, l'ha fet (i segueix fent) en el Fill, en Jesucrist. No és estrany, doncs, que,

al mateix inici de l'experiència (EE 53), sigui aquesta mateixa comunicació, acollida com a misericòrdia il·limitada, la que provoqui en qui la present, la pregunta essencial i permanent de tot cristià, en tant que convertit (girat) al Senyor: Què he de fer per Crist? què he fet? què hem de fer? I no és estrany que a l'exercitant se li reiteri de mil maneres la resposta del Senyor a l'Evangelí (Jn 8, 29) "El que agrada al Senyor és que cregueu en el que Ell ha enviat". Creure efectivament és el batec (o la respiració) cristiana indispensable, en els seus dos temps: acollir i donar, escoltar i respondre, sentir i obrar, acceptar Al que es fia de l'home i fiar-se d'Ell. Si l'encontre personal d'Ignasi amb el Déu personalment comunicat en la persona del seu Fill, des de les primeres lectures de Loiola a les grans comunicacions de Manresa, li obrí el camí a una nova lògica, nova "raó de viure" definitiva i única ("aquell pelegrí era boig per amor a Jesucrist", diran d'ell molts anys després els monjos de Montserrat), aquest encontre serà també el punt de suport determinant del gir cristià que s'hagi de produir en qui s'arrisca avui i sempre en aquesta apassionant aventura de fer els Exercicis Espirituals.

La conversió d'Ignasi, com tota conversió cristiana, no és un canvi de "naturalesa", una transformació temperamental o psicològica, o una alteració de costums o de vida, si bé això últim pugui derivar-se d'una conversió, sinó un canvi de Senyor, una substitució de qui (o quins, o què) posseeix i mou aquest centre, on resideix la nostra veritable identitat com a persones.

El gir personal profund de la conversió (que és el gir que "torna" a l'home que fa els Exercicis) es juga en una preposició de tres lletres "per". Per què o per qui em moc o estic mogut, lliurement mogut. És en aquests "per què", no en les nostres idees o en l'originalitat humana de les nostres accions, on radica la nostra veritable identitat i personalitat cristiana.

La petició central dels Exercicis "coneixement intern del Senyor que per mi..., perquè més l'estimi i el segueixi", apunta directíssimament cap a aquesta substitució, il·luminada i lliure, de "motius" centrals. Substitució només possible com a resultat d'un coneixement contemplatiu, o coneixement per "impregnació" interior de tot el subjecte que coneix, que no s'atura a la perifèria dels fets sensibles de l'Altre, ni tan sols en la comprensió del seu pensament i dels seus continguts doctrinals, sinó que, en tant que és possible, s'inclina cap al món interior de les seves motivacions (raons per viure), hi sintonitza i s'hi entusiasma, perquè són el més personal de l'Altre, -el seu retrat viu-, se les apropia sense coacció i amb goig i per això acaba, sense violència, pensant com l'Altre, i obrant com l'Altre. "Nosaltres tenim la ment de Crist".

La mesura d'aquesta identificació profunda amb el model de tot l'ésser humà, Crist Jesús, és la mesura de com es va refent la nostra pròpia imatge i semblança de fills, que és també, inseparablement, de germans.

3. LA UTOPIA CRISTIANA EN ELS EXERCICIS

En realitat (i amb això desemboquem en l'últim que voldria comentar amb vosaltres com a justificador de l'actualitat de l'experiència espiritual d'Ignasi) l'experiència de Déu, que els Exercicis tracten de servir, crea o realimenta innumbrables utopies cristianes. Entenc per utopies cristianes models diversos de viure l'Evangelí que l'Esperit suscita contínuament en la seva Església atinguts com a única raó, a Jesús de Natzaret.

Són projectes personals i comunitaris en si mateixos inabastables, però desitjables i, per això, mobilitzadors de vida. Quan el mateix Ignasi, -seglar encara, mentre experimentava, reflexionava, formulava i consolidava la "manera i ordre" dels seus Exercicis-, els posà a disposició de l'Església (sacerdots, seglars, religiosos/es, bisbes, ...), i des de llavors, són el seu patrimoni absolut, la seva primeríssima intenció fou reavivar la utopia per la qual cada cristià ha de viure seduït i arrossegat pel Senyor. Però també era la seva intenció expressa formar servidors d'aquesta utopia, formant multiplicadors d'una experiència que contínuament la pot regenerar.

Dos preciosos textos del propi Ignasi il·luminen aquesta intenció sense circumloquis. Al Dr. Miona, professor a Alcalà quan Ignasi hi va ser, posteriorment P. Miona de la Companyia de Jesús, l'invita a fer Exercicis "perquè al final no ens digui sa divina Majestat per què no us demano amb totes les meves forces, atès que és el millor que jo en aquesta vida puc pensar, sentir i entendre tant perquè l'home se'n pugui aprofitar, com perquè pugui fructificar, ajudar i beneficiar a molts altres, que si pel primer cas no sentíssi necessitat, veureu sense proporció i estima com us aprofitarà pel segon" (16 nov embre 1536». I, vint anys després, ja General de la Companyia de Jesús, a només tretze dies de la seva mort, signa una carta al P. Fulvio Androzzi exhortant-lo:

“ entre les coses que solen ajudar molt i intrínsecament els homes, V.R. sap que n'hi ha una molt principal: els Exercicis. Us recordo, doncs, que cal utilitzar aquesta arma molt familiar a la nostra Companyia. La primera setmana es pot estendre a molts juntament amb alguna manera de pregar; però per transmetre'ls exactament caldria trobar subjectes capaços i idonis per ajudar d'altres, després que ells fossin ajudats" (18 juliol de 1556).

Cal advertir dos aspectes singularment importants relacionats amb el comentari que estic fent: primer, que la diferència substancial entre els Exercicis "lleus" i els Exercicis "exactament" o complets, la posa Sant Ignasi precisament en l'obertura a aquesta "utopia" cristiana que s'ofereix a partir de la meditació de la crida del Rei temporal. I, segon, que l'experiència, des d'aquest moment, la contempla Ignasi missionerament, és a dir, no sols com a experiència personal (ser ajudat), sinó com a experiència social (ajudar d'altres). I és que una característica inconfusible que la utopia cristiana s'ha apoderat de l'home és experimentar, com una força vital incontenible, la necessitat d'oferir-la i brindar-la als altres.

Ara bé, aquesta utopia no pertany al món de la ciència-ficció ni s'esgota en una espècie de filosofia de la vida; i, per descomptat, s'adultera quan es redueix a ideologia o a sentimentalisme. És història, pertany a la història, s'acull, es respon, opera en la història. És tan història com les nostres pròpies persones, al cap i a la fi també ella és persona vivent, Jesús de Natzaret. Trobar-la i alimentar-la, resulta per això, relació personal permanent. És aquesta relació amb el Déu vivent enviat a aquesta història concreta, la de cada ésser humà

(lliure per acollir-la, ignorar-la o rebutjar-la) la que magnetitza definitivament Ignasi de Loiola, fins al punt de no poder viure per a una altra cosa ni per una altra cosa.

Un seguidor de Jesús, a la manera d'Ignasi, als nostres dies, Karl Rahner, presta la seva paraula, la seva vivència d'ídèntica utopia, a Ignasi de Loiola per descriure-la:

“Volia seguir Jesús pobre i humiliat, ni més ni menys. Volia quelcom que no és un absolut tan obvi, quelcom que no es dedueix tan fàcilment de l'essència del cristianisme”, quelcom que aleshores, igual que avui, no practicaven ni els prelats de l'Església, ni el selecte clergat d'aquells països, que segueixen considerant-se el centre del cristianisme. Volia alguna cosa, els motius de la qual, en el meu cas no eren d'ordre ideològic-eclesial, ni crític-social, encara que potser hi tinguin la seva importància; volia alguna cosa que em venia simplement com una llei de la meva pròpia vida, sense mirar a dreta ni a esquerra, per un desmesurat amor a Jesús; un Jesús a qui havia de veure en tota la seva concreció..., si volia trobar el Déu infinit i incompreensible. Això no exclou en absolut, sinó que implica el que la meva marginació social i eclesial suposà per a mi una espècie d'exercitació voluntària en el morir amb Jesús, la qual cosa constitueix el judici i el feliç destí de tots els homes, fins i tot d'aquells que no poden, ni volen, seguir Jesús d'aquesta manera”.

La utopia ignasiana històrica final, el grup de "companys de Jesús", la S.I., no és desembocadura única i obligada dels Exercicis. Certament la Companyia de Jesús no s'explica sense els Exercicis; en canvi, ells es justifiquen per si mateixos sense ella. Això significa que no s'identifiquen. Però autoritza també a concloure que l'actualitat de la primera és argument viu de l'actualitat dels segons. I el mateix es podria dir d'altres formes de vida cristiana, congregacions religioses o institucions laicals, o individus que habitualment reviu i realmenten la seva utopia cristiana en el procés dels Exercicis.

Si aquestes utopies segueixen generant homes admirables, la vida i la mort dels quals commocionen el món i ens tallen l'alé, és que aquestes utopies són vives avui com a "raó de viure" i que el procés que les féu sorgir i les realimenta, els Exercicis, és actualíssim. Hem assistit als nostres dies a dues extraordinàries commocions d'aquest tipus, la mort de Pedro Arrupe, i poc més d'un any abans, la dels germans jesuïtes de El Salvador. Tots ells, tan diferents entre si com els primers companys d'Ignasi de Loiola, s'identifiquen i s'uneixen en el fons per la comuna utopia de les seves vides. L'un i els altres han rebut aquesta utopia i l'han alimentat incessantment (i n'abunden els testimonis) endinsant-se i familiaritzant-se diàriament amb la dinàmica dialogal i experiencial dels Exercicis.

En aquests, i en altres innombrables homes i dones, jesuïtes i no-jesuïtes, seglars i consagrats, en formes testimonials públiques i en variadíssimes formes testimonials anònimes, segueix viu el do de Déu que Ignasi recollí en la seva singular experiència i que traduï en "mètode" provocador i multiplicador d'innombrables experiències inèdites i irrepetibles. Quan, per exemple, els jesuïtes i, equivalentment podrien fer altres religiosos, sacerdots, seglars ... defineixen avui la seva utopia com un "comprometre's sota l'estendard de la creu en la lluita crucial del nostre temps: la lluita per la fe i la lluita per la justícia, que la mateixa fe exigeix", s'estan remetent ells mateixos a la seva experiència dels Exercicis, i traduïnt per avui el FER (què hem de fer per Crist?), que és l'horitzó operatiu de la utopia d'Ignasi, en fidelitat màxima a Ignasi de Loiola. És a dir, estan demostrant amb obres l'actualitat viva d'Ignasi i la de la seva màxima aportació a l'Església i a la humanitat, els Exercicis. Potser el terme "lluita" no sonarà gaire bé a les nostres oïdes "pacifistes", per la seva inevitable connotació amb una certa "violència". Però ... no us espanteu! Es tracta de

l'única violència evangèlica, l'autoviolència de la caritat, que ha d'obrir-se pas en un mateix superant la resistència de mil egoismes, confessats o ocults, i que haurà de sortir misericordiosament al pas de la gran idolatria, mare de totes les idolatries, que és l'egoisme humà.

Precisament quan la societat se'ns ha poblat de mil ídols, insaciabls de víctimes humanes, el "conquerir tot el món i tots els enemics" de la Crida del Rei temporal, es tradueix avui en sortir en defensa d'aquestes víctimes i en alliberar els seus sacrificadors, com a projecte utòpic, certament, al qual val la pena dedicar la vida, en debilitat voluntària per l'ésser humà, com a seguiment del Crist pobre i humil dels Exercicis, única manera de fer un pas complet en la història de cada un a la forja salvadora de Déu.

Aquesta "voluntarietat" ("vull i desitjo i és la meva determinació deliberada" EE 98) en la donació gratuïta i quotidiana de la pròpia vida que, en milers de formes, tant han après d'Ignasi, o s'han ajudat d'ell per aprofundir-la i actualitzar-la, és la prova més gran d'un mètode (els Exercicis) que, si no la genera, perquè és pura gràcia, ajuda a detectar-la, acollir-la i contestar-la. I quan passa això, ens fa presents l'"experiència" manresana que fou l'origen de la "manera i ordre" dels Exercicis i ens segueix vinculant avui a aquell Ignasi i a aquella Manresa. En definitiva, l'experiència d'Ignasi segueix viva i actual en la nostra pròpia experiència, capacitant-nos (si val aquí la glossa evangèlica) "per fer les obres que ell va fer, i encara més grans" (Jn 14, 12).

© *Cristianisme i Justícia* – Roger de Llúria 13 – 08010 Barcelona
T: 93 317 23 38 – Fax: 93 317 10 94 –
espinal@redestb.es - www.fespinal.com